

Dijete - neprijatelj obitelji?

MOTTO: Tek vjera i uvjerenje, da su brojna i zdrava djeca dar Božji, dar koji roditelji daju narodu i Bogu može spasiti i održati svaki, pa tako i Hrvatski narod.

Pitanja koja su u vezi sa našom temom: obitelj — brak, predmetom, koji je ovdje dijelom već izložen, dolaze u zadnjim decenijama u kulturnom svijetu sve više u centar interesa. Nakon velikog napretka prirodnih nauka u prošlom stoljeću, nakon što je čovjek upoznao kemiju, fiziku i fiziologiju svega živoga, biologiju, koja mu je nauka proučavanjem stanica, naročito spolne, germinativne, rasplodne stanice imala otkriti sve tajne života, uvidjelo je savremeno kulturno čovječanstvo, da su ne samo interesantna, divna, čudnovata ta zbivanja — recimo na početku života, odmah nakon začeća živoga bića, kad se muška i ženska sjemena stanica spajaju, bivaju jedno, te dalje rastu do samostalnog živog bića, da su važne sve te pojave sa jezgrom, kromozomima i genima kao nosiocima nasljednjih osobina, koje prelaze od roditelja na djecu itd., itd., uvidjelo je dakle kulturno čovječanstvo da nam je svim tim postalo mnogo toga jasno, ali da samim tim ipak još nije otkrivena tajna života, nego da pače razumnog promatrača svega toga obuhvata još veće strahopočitanje pred misterijem života.

Sa te naučno-biološke osnovne jedinice: stanice, svratio je kasnije čovjek pozornost na još važniju životnu jedinicu: čovjeka, a danas smatramo centralnim problemom, osnovnu-biološku životnu jedinicu roda ljudskoga: brak.

Kulturno čovječanstvo naime sve više uviđa, da je unatoč silnog napretka nauke, tehnike, civilizacije, to kulturno čovječanstvo došlo do moralne kulturne i biološke prekretnice: hoće li se ono uopće održati, ili će izumrijeti. Mnogi smatraju, da je suvremeno kulturno čovječanstvo velikim dijelom doprlo u svom kulturnom i životnom razvoju do onog stupnja, na kojem su se pred svojim nestankom, izumiranjem nalazili nekada slavni, moćni i kulturni narodi: Babilonci, Asirci, Egipćani, Grci, Rimljani, Majanarodi na području današnjeg Mexika i dr. Opadanje broja sklopljenih brakova, veliki broj neoženjenih, kasno stupanje u brak, ogromni broj rastave brakova, silno povećanje broja abortusa, malobrojno potomstvo u obiteljima, sve veći broj oboljenja od spol-

nih i duševnih bolesti, sve veći broj samoubojstava pokazuje, da suvremeno kulturno čovječanstvo stoji pred svojom prekretnicom. Pri tome je centralno pitanje, kakav stav zauzima čovjek i čovječanstvo prema pitanju braka i obitelji. Dokle god su obitelji zdrave nema opasnosti za budućnost naroda. Pitanje braka i obitelji riješiti će sudbinom evropske kulture i civilizacije, kao i pitanje o budućnosti pojedinih naroda.

Prošlost naime nekad velikih i kulturnih naroda nije bila zapečaćena zbog nekih vanjskih uzroka: rata, bolesti, potresa, gladi i sl., nego zbog toga, što je općeniti moral bio jako opao, što je zavladao materijalistički, egoistički — individualizam, pesimizam, princip izivljavanja, što je moralna svijest i jakost volje toga čovjeka bila jednaka nuli, što nije bilo smisla za žrtve, što je nestalo djelotvornog idealizma, jer je konkretno bio zavladao »Zwei -, Ein« i »Kein-kinder system«, sistem braka sa dvoje djece, jednim djetetom, i konačno brak bez djece.

U prošlim se je stoljećima čovječanstvo u glavnom umnožavalo onoliko — koliko je to dozvoljavalo zdravlje ljudi i priroda same stvari: žena - mati rađala je 5-ero, 6-ero, pa i do 15-st 20-ero djece, a djece je umiralo po onoj: »Bog dao, Bog uzeo«. Širenjem kulture i civilizacije, ljudi upoznavaju zakone života, pa tim svojim znanjem mnogi hotice postizavaju to, da do novog života uopće i ne dođe, upotrebljavaju svoje znanje o postanku novog života proti samome životu, bilo sprječavanjem začeca, bilo onemogućivanjem porođaja za život sposobnog novog čovjeka, pometnućem, abortusom. To je po eri lažnog prosvjetiteljstva i naprednjaštva dovelo dotle, da neki kulturni narodi izumiru, da postoji velika razlika u životnoj snazi među pojedinim narodima, da neki narodi imaju brojno, a drugi malobrojno potomstvo.

Sudbina velikih zapadno evropskih naroda u zadnjim stoljećima postaje nam jasna, kada promatramo život tih naroda u brojkama, t. j. kako pojedini narod kroz desetljeća i stoljeća raste ili opada u svome sveukupnom broju. Tako je na primjer za vrijeme 30-godišnjeg rata bilo dvostruko toliko Francuza, koliko Nijemaca; za vrijeme rata 1870.-71. godine bio im je broj izjednačen; danas je broj Nijemaca u srednjoj Evropi otprilike dvaput toliki kao u Francuza. Dakle za otprilike 3 stoljeća brojčani se odnos Francuza i Nijemaca potpuno promijenio na štetu Francuza, a u korist Nijemaca. Ako posegnemo u još bližu prošlost, onda vidimo, kako se već u toku jednoga ljudskoga vijeka mogu konstatirati znatne posljedice nejednake životne snage pojedinog naroda. Prije otprilike 5 decenija imala je Italija 28 milijuna stanovnika, Francuska nepunih 38 mil., a Njemačka 45 mil. Uoči svjetskoga rata bilo je u Italiji 35 mil. stanovnika, u Francuskoj 39 mil., a u Njemačkoj 65 mil. Prema popisu od godine 1931. Italija je već tada bila dostigla Francusku: obje zemlje blizu 42 mil., i ako je teritorijalni prirast Francuske poslije svijetskog rata po broju sta-

novnika bio jači od prirasta Italije. Njemačka je 1925 godine imala oko 63 mil. stanovnika, a sada već oko ili preko 80 mil. Nijemaca.

Po engleskom časopisu »Political and Economic Planning Group« — ide na osnovi opreznih računa Engleska u susret depopulaciji, izumiranju pučanstva. Danas da je već preko 50 % pučanstva Engleske starije od 30 godina. Ako umnažanje pučanstva ostane na sadašnjem stupnju — imati će koncem slijedećeg stoljeća cijela Engleska sa Walesom isto toliko stanovnika kao sadašnji okrug Londona, t. j. otprilike 4.5 mil. ljudi.

U Francuskoj se godine 1934. rodilo 43 hiljade ljudi više, nego što ih je umrlo; no 1935. god. je 19.500 više umrlo, nego li je rođeno. Po službenim statističkim podacima Društva Naroda, bio je za 1937. godinu višak živorođenih, t. j. broj svih rođenih u omjeru prema broju svih umrlih za Njemačku 7,1 na hiljadu stanovnika, za Englesku s Walesom 2,5 pro mille, za Irsku okruglo 4.‰, za Italiju 8,7‰, za Jugoslaviju nema za 1937. god. podataka, ali za razdoblje od 1921. do 1931. je taj višak žirođenih 16,3 %, a u Francuskoj je za 1937. god. bio manjak od 0,3. To znači, da Francuzi kao narod već nekoliko godina stalno izumiru, da su oni narod koji pomalo ali stalno nestaje. Francuza biva svakim danom sve manje, a Ukrajinaca, Nijemaca i Talijana — da spomenem samo neke od velikih naroda, biva kod svakog tog pojedinog naroda u samoj jednoj godini za okruglo oko pola milijuna više.

Ovo nekoliko konstatacija neka nam posluži za razumijevanje, kako je problem braka i obitelji, pitanje rađanja i umiranja, pitanje napredovanja ili nazadovanja kojega naroda u svome sveukupnom broju postalo u cijelome kulturnom svijetu akutno, jer gotovo svi kulturni narodi sve više i više uviđaju, da sudbinom naroda ne odlučuje samo gospodarsko blagostanje, niti stupanj narodne prosvjete, niti samo bolesti, ili izgubljene bitke, socijalne revolucije ili građanski ratovi, niti međunarodni politički položaji, utjecaji i ugovori, niti samo gospodarska, kulturna, vojnička ili koja druga nadmoćnost, nego da život, odnosno smrt jednoga naroda konačno ovisi o porastu pučanstva, o zdravome braku, obitelji, o dovoljno brojnom potomstvu.

Kršćanski principi o braku su oduvijek odgovalali prirodnim zakonima: da je naime prvotna svrha braka — dijete, njegov život i odgoj (procreatio atque educatio prolis); a drugotna svrha: međusobna ljubav i potpomaganje u duševnom i tjelesnom pogledu (mutuum adiutorium), te zadovoljenje seksualnih požuda (remedium concupiscentiae). Ali tek uz pomoć probudene, produbljene nacionalne svijesti, te uskrnućem interesa za biologiju, populaciju, drugačijim shvaćanjem narodnog života, biološkim gledanjem na život naroda, da život, sreća i napredak naroda nije ništa slučajno, nego da i tu vladaju prirodni, Božji, životni zakoni, da u o pokoravanju tim zakonima, o izvršivanju tih životnih zakona, odnosno o nepokoravanju, neizvršivanju ovisi jače ili slabije

napredovanje, brže ili sporije nazadovanje ili izumiranje, rast ili propadanje, život ili smrt jednog naroda, tek s poznavanjem, da u svemu tome ovisi životna snaga, budućnost svakoga naroda — priznaje se ponovno duboku životnu vrijednost braka — obitelji — potomstva.

Glavni cilj braka je — dijete, još bolje rečeno — potomstvo. I radi toga se i svi vodeći biolozi i eugeničari (eugenika je nauka o dobrom potomstvu) slažu u tome, da je samo jedan i trajan brak dovoljna garancija brojnog i biološki zdravog potomstva. Biološki promatrano, je tek brak ona jedinica, što je u stanju, da si sama dade potomstvo, i tako po tom potomstvu i u njemu dalje živi. I radi toga je tek harmoničnom nadopunom muža i žene, te njihove prirodne i zdrave rezultante djece, (ne djeteta!), omogućeno ispunjenje kontinuirano izvršavanje zakona: »rastite, plodite se i obnovite lice zemlje...«, zakona, koji je ne samo dan, nego i duboko, elementarno usađen svemu živome na početku stvaranja svijeta. Tek harmoničnom nadopunom muža i žene, po svom potomstvu oni postaju sudionici stvaranja života. To je jedan životni, biološki zakon, sine qua non — bez kojega nema: života. O poštivanju bioloških činjenica, o vjernosti životnim zakonima, o njihovom izvršavanju konkretnim primjenjivanjem u braku ovisi život naroda. Život naroda se rađa po braku, u obitelji, po potomstvu. Po znamenitom eugeničaru Hermannu Muckermannu je broj djece vanjsko mjerilo vrijednosti obitelji uopće, a unutarnje etičko mjerilo je: vjernost životnim zakonima.

★

Pa i u običnom životu mi govorimo o »bračnim polovicama«, a da si nismo svjesni dubokog značenja tih riječi. Odlična je i dubokog značenja ta riječ »polovica«, kao oznaka bilo žene ili muža. Jer biološki promatrano, zbilja su to samo dvije polovice. Niti jedna niti druga polovica ne može sama po sebi dati novi život, dalje predati svoj »ja«, jer ne može imati potomstva. Tek ako te dvije polovice »skupa spadaju«, ako si međusobno harmoniraju, ako se nadopunjuju, ispunjuju svoj životni zadatak, tek je onda to jedna biološka cjelina. Te dvije polovice mogu i moraju si biti međusobno različite, kao što su različiti ioni sa + plus ili — minus, tako zv. pozitivnim ili negativnim nabojem, kationi ili anioni, ili kao što je lijeva strana čovjeka u glavnom jednaka slici desne u ogledalu. No bitne razlike tu ni u jednome slučaju nema. A tako je i kod muža i žene u biološki harmoničnom braku: oni se međusobno nadopunjuju, drže si ravnotežu, čine jednu životnu cjelinu, biološki temeljnu jedinicu naroda i roda ljudskoga u braku, kao obitelj, po potomstvu. To je tako po prirodnim, Božjim i životnim zakonima.

★

Mi međutim često, tako reći dnevno susrećemo ljude i žene sa prigovorima, da iz gospodarsko-financijskih razloga ne mogu imati djece, jer kako će kraj nesigurne egzistencije opskrbiti, postaviti na noge tu svoju djecu, — a ako nešto i imaju, onda dodaju: »Bog zna, šta se sve može dogoditi pa opet djeca neće biti opkrbljena« i prema tome najbolje da ih i nema, i tako slično. Lijepo je kad se roditelji brinu za svoju djecu, ali premnogi roditelji zaboravljaju, da onaj čovjek, kojemu je u životu unapred sve osigurano, pripravljeno, koji se sam u životnoj borbi nije okušao, pokazao i dotjerao, da taj ne vrijedi mnogo. Lažna je teza, da je lakše opskrbiti i odgojiti jedno ili dva djeteta, nego li više, jer se tu precjenjuje materijalna strana na račun duhovne, a ta govori za veći broj djece. Nije lakše dobro odgojiti bogataševog sina, nego li nekoliko siromašne djece. Što više, najproduktivniji i najdarovitiji članovi ljudske zajednice dolaze većinom iz siromašnijih slojeva pučanstva. Gospodarsko-kulturno-financijski utjecaji nisu od odlučujuće pozitivne vrijednosti pri brojnom i dobro odgojenom, sposobnom potomstvu. U Danskoj, Švedskoj, Nizozemskoj, Belgiji i nekim drugim zemljama, kultura su i standard života u cijeloj Evropi na najvišem stupnju, a ipak te zemlje brojačano najmanje napreduju. Židovi su narodnosna skupina, koja je u cijeloj Evropi, a valja i na cijelom svijetu finansijski najbolje situirana, a imaju u relaciji prema svim narodima Evrope najmanji broj djece. I u našoj Slavoniji i Srijemu kao najbogatijim krajevima nije broj djece najveći, nego naprotiv najmanji, a brojačano najviše napreduju siromašno Zagorje sa Bosnom i Hercegovinom.

Iz naše najbliže okolice, kruga poznanika, znamo, da poprečno uzevši obitelji sa najvećim bogatstvom imaju najmanji broj djece, a da siromašni slojevi pučanstva raspolažu većim brojem potomstva. Jedinci nisu najbolja i najposobnija djeca. Većinom je treće i četvrto dijete u zdravstveno-tjelesnom i intelektualnom pogledu ono najbolje. Gotovo svi geniji potječu iz siromašnih obitelji s brojnom djecom, a ne iz bogatih obitelji sa malo djece, kojima je egzistencija već unaprijed osigurana. Tako je na pr. Benjamin Franklin, znameniti pronalazač bio osamnaesto dijete siromašnog radnika, komponist Jozeph Haydn dvanaesto, a Joh. Seb. Bach osmo dijete, Ignacije Lojola jedanaesto, pučki pisac Alban Stolz šesnaesto dijete u obitelji, Albrecht Dürer bio je treće dijete u obitelji sa sedamnaestero djece, muzičar Händl — deseto dijete, car Friedrich Veliki četvrto dijete među desetoricom, muzičar W. Morzart sedmo dijete, pronalazač von Frauenhofer deseto dijete, komponist Schubert dvanaesto dijete u obitelji sa četrnaestero djece, komponist Wagner deveto dijete, pronalazač i veliki organizator Siemens 4. dijete u obitelji sa 14 djece, a veliki liječnik, pronalazač bacila tuberkuloze, te veliki spasilac čovječanstva Robert Koch, treće dijete u obitelji sa trinaestero djece. Mogao bih još dugo nabrajati. Da su se roditelji

ovih i mnogih drugih genija držali »Ein — ili »Zwei« Kinder sistema«, svi ovi geniji ne bi bili rođeni ni svome narodu ni čovječanstvu.

Pri pitanju o brojnom potomstvu nisu gospodarsko-financijski utjecaji najodlučniji. Potpuno je pogrešno htjeti primijeniti marksističko shvaćanje i doktrinu o potražnji i ponudi radne snage, višku radne snage i dr. na ovo područje. Marksisti kažu, da su prije poljodjelci imali brojnu djecu uglavnom iz ekonomskih razloga, jer su im brojna djeca bila najjeftinija radna snaga. Kad bi tome bilo tako, pa zašto onda današnji francuski seljaci imaju tako maleni broj djece, zašto u nekim velikim evropskim državama na pr. u Njemačkoj postoji stalna nestašica poljoprivrednih radnika? Pa sad je ta radna sila još mnogo skuplja, mnogo bolje plaćena, nego prije! Ni ekonomsko-financijski ni ikoji drugi vanjski razlozi nisu odlučujući u pitanju zdravlja i dovoljno brojnog potomstva. To je u prvom redu pitanje etike, pitanje morala kojega naroda, koje obitelji. U prijašnja vremena je kod mnogih naroda bio broj djece veći nego sada, a gdje je i sada pogđegdje broj djece zadovoljavajući to je zato i to je tamo, jer se i gdje se brojni porodi i djeca smatraju prirodnom životnom pojavom, darom. Božjim, darom života, u čiji se prirodni tok stvari ne smije dirati.

To ne znači, da ne valja pridizati kulturno-ekonomski standard života širokih narodnih slojeva, da nije dobro boriti se za poboljšanje života puka — i povišenjem njegovih dohodaka. To je pače veoma aktualna potreba. Za život u braku, za obitelj brojnu djecom potreban je ne samo sredena etičko-moralna sredina (moralni, karakterni, sredeni roditelji i ostala okolina), nego itekako i siguran krov nad glavom, te zarada kao stalno vrelo za mnogobrojne izdatke i opravdane potrebe suvremene obitelji. I zato nije uzalud već u evanđelju istaknuto pravilo pravedne plaće najamnicima, nego i zadnji sv. oci Pape sve više ističu neophodnu reformu sadašnjeg sustava plaće, da naime plaća mora biti obiteljska a ne kao dosadašnja — lična. Po principima evanđelja i suvremenih enciklika plaća oca obitelji naime mora dostajati za život, za sve opravdane životne potrebe ne samo tog oca lično, nego za cijelu njegovu obitelj. Život, opstanak i napredak svake te obitelji je prirodna dužnost svake poslodavačke, »kapitalističke« ustanove. Jer bez zdrave obitelji, dovoljno brojnog potomstva nema života ni kojoj društvenoj zajednici, ni narodu ni državi, zato nikakova ustanova nema prava na opstanak, koja od te zajednice traži samo pravo, slobodu za nesmetano prikupljanje dobara, kapitala, a ne daje toj zajednici najelegantnije: mogućnost, da po svojim osnovnim životnim stanicama, po obiteljima tih radnika i namještenika taj narod dalje živi, radi, napreduje.

*

Mnogi su utjecaji koji na obitelj, kao na izvor moralno biološke jakosti jednog naroda djeluju u negativnom pravcu. Napose

bih se dotakao maltuzijanizma, pitanja abortusa, sterilizacije, te ukratko psihe čovjeka suvremene civilizacije.

Maltuzijanizam igra jednu od najvažnijih uloga pri »birth control« — »Geburten-Kontrolle«, svijesnom ograničavanju porodaja. Taj nazor nosi ime po engleskom teologu Malthusu, koji je na početku 19. stoljeća postavio tezu, da umnožavanje ljudstva napreduje geometrijskim redom, a dobava životnih potrebtina da raste aritmetiskim redom, te iz toga izveo dalekosežan zaključak, da u najskorije vrijeme predstoji borba sviju proti svima o kruh naš svagdanji, da ljudi ne će imati gdje stanovati, šta jesti, da će to dovesti do rata; ukratko, da predstoji katastrofa radi nestašice zemlje i hrane. No Maltusove pretpostavke o geometrijskom, odnosno aritmetiskom progresu ne stoje, nego upravo vidimo, da su one zemlje, koje su najnapučenije i najkulturnije, da je njihov standart života najviši.

Bojazan od gladi sasvim je bez temelja. Danas živi otprilike nešto preko dve milijarde ljudi na kugli zemaljskoj. Ozbiljni naučenjaci izračunali su, da bi kraj današnjeg stanja civilizacije naša zemlja mogla prehraniti i pet do osam milijardi ljudi. Osim toga porastom pučanstva usavršuju se i sredstva prehrane i pronalaze novi putevi kulture i civilizacije. U Danskoj na pr. daje hektar zemlje triput toliko žita, koliko hektar u Jugoslaviji. Italija je 1816. god. brojala 18 mil. ljudi. I ondašnji Maltuzijanci su rekli, da je nemoguće da maleni Apeninski poluotok prehrani veći broj ljudi. Danas na toj istoj površini živi 45 mil. Talijana, koji ne žive ništa lošije od prijašnjih 18 ml., a Mussolini nastoji svim sredstvima taj broj još i povećati.

Imade nebrojenih mogućnosti kultiviranja tla, pa će čovječanstvo imati još tisuće i tisuće godina dosta posla, da i do sada poznate krajeve približno iskoristi. Pa i kod nas u samoj recimo Bosni, kad bi dostigla gustoća stanovništva kao recimo Belgija ili Njemačka, morao bi se broj žiteljstva više nego podeseterostručiti. Slično je i s drugim hrvatskim krajevima. I unatoč toga, mnogi ne uviđaju neosnovanost i pogibeljnost maltuzijanizma i dobacivanja materijalističko-marksističkih floskula, kojima nam žele sugerirati, da cijelu stvar promatramo isključivo sa ekonomskog stanovišta te često susrećemo ljude, koji se ističu — da su napredni, socijalni i nacionalni, te koji na svakom koraku perom, riječju i djelom svijesno postaju propovjednici i širitelji bijele, moderne smrti, modernog samoubojstva naroda, svijesnog nerađanja.

Opasnosti od prenapučenosti nema. Međutim, kad bi je i bilo, našli bi dovoljno razloga, da mi ne povučemo praktične konzekvencije — iz te teze. Postoji naime činjenica, »Nahrungs-Spielraum«, da se na jednom stanovitom prostoru može kretati i hraniti stanoviti broj ljudi. Ako se na jednom konkretnom prostoru ne ćemo mi dovoljno umnožiti, doći će drugi, koji će taj prostor i tu hranu oduzeti. Tu ne pomažu nikakvi pisani zakoni i ugovori: oni narodi, koji se više

množe zauzimaju postepeno i sigurno mjesta onih, koji se manje množe. To je životni zakon, i taj je životni zakon jači od svih ostalih okolnosti. Dakle kod Maltusove teze ne radi se ni o kakvom problemu. No problem je svakoga a napose maloga naroda, kako će se populaciono održati protiv jačih i zdravijih naroda.

★

Pri svijesnom onemogućivanju porođaja, bilo to antikonceptivnim sredstvima, sredstvima za sprječavanje začeca ili svijesnim prekidanjem trudnoće, hotimičnim abortusom — igraju — kaže se — veliku ulogu — strah od poroda, kao da je porod velika opasnost za život i zdravlje majke.

U Njemačkoj na pr. mortalitet, smrtnost majki kod poroda iznosi 52 na 10.000 porođaja, a u U. S. A. 65 na 10.000 porođaja. t. j. 0,52 % i 0,65 % — što znači, da na otprilike 200 porođaja otpada jedan smrtni slučaj majke. Za Englesku iznašao je mortalitet god. 1923.: 3,25 pro mille. U Danskoj mortalitet majki kod porođaja iznosi 2,3 pro mille, a u Italiji se kreće između 2,6 i 2,7 pro mille. Karakteristično je, da je recimo u Americi mortalitet majki na selu manji nego u gradu. U Engleskoj je isto tako utvrđeno, da je smrtnost majki iz siromašnijih slojeva pučanstva manji od smrtnosti majki iz imućnih velegradskih krugova. U gradu je mnogo veći broj abortusa i kao rezultanta toga i češćih spolnih bolesti su češće i komplikacije nakon porođaja. A ipak sve su te brojke daleko ispod broja mortaliteta, recimo kod operacije slijepog crijeva ili slično, a da o smrtnosti kod abortusa ni ne govorimo, jer je ta mnogo veća. Tako među ostalim ističe docent Zanella: »Do 1932. god. vršili su se u Berlinu en masse kriminalni abortusi, a po statistici izlazi, da je deset do jedanaest pro mille majki umrlo od sepse — otrovanja krvi. Dakle je smrtnost od abortusa — mnogo veća — nego li kod poroda.

Mnogi su liječnici našli, da u gradovima ima mnogo više, po nekima i šest puta više upaljivih procesa, upala jajnika i maternice, »adnexitisa, Eierstockentzündung« na ženskom genitalnom organu, nego li na selu. To je posljedica većeg broja abortusa i gonoreje u gradovima. Pa i izraslina, tumora, karcinoma, raka i mioma nađeno je u gradu više nego na selu.

I sredstva protiv začeca su štetna, a ta se i opet u gradu najviše upotrebljavaju.

Po cijelome svijetu poznati ginekolog Stöckel iz Berlina veli, da su sredstva protiv začeca škodljiva biologiji ženskih spolnih organa. Prema mišljenju prof. Stöckela, prof. Lipmana i dr. većina sredstava protiv začeca štetna su i vode trajnoj neplodnosti, a prof. Fränkel izričito veli: »Sva su sredstva protiv začeca nesigurna i škodljiva.«

Da alkohol i nikotin, uživanje opojnih pića i pušenje škodi ne samo budućoj majci, nego još više — budućem djetetu, potomstvu — mislim da ne trebam naročito razlagati.

Pa mi iz vlastitog opažanja unutra kruga svojih poznanika znamo, da su naše bakice i mamice sa desetero i petnaestero djece bile i jesu organski i psihički zdravije, nego li sve moderne dame sa jednim ili nijednim djetetom, ali zato velikim brojem abortusa.

Da dakle pri svijesnom onemogućivanju porođaja bilo te sprečavanjem začeća ili pri svijesnom prekidanju trudnoće abortusom, nastaju tako reći redovito ireparabilne, nepopravljive promjene na tijelu, a često i duši žena, koje podliježu tim negativnim utjecajima, poznato je ne samo svakome liječniku, koji ima nešto više posla s takvim slučajevima, nego i svim objektivnim pedagogima i socijolozima. O štetnim posljedicama, koje u vezi s time nastaju, piše se u suvremenoj medicinskoj literaturi veoma mnogo, pače i u samoj Sovjetskoj Rusiji. I u samoj Sovjetskoj Rusiji uvedeni su u zadnjim godinama mnogo stroži zakoni u pitanju dozvole abortusa i u pitanju rastave brakova — nego li je to bilo u burnim godinama odmah iza revolucije.* Zato se ne moramo čuditi, da je više kulturnih država, ne samo Njemačka i Italija, u zadnjim godinama ispravilo svoje zakonike te cijelo svoje naziranje i praktično djelovanje u vezi s abortusom, o tome za zdravlje i život tako važnom pitanju, i ne prepušta živote i zdravlje svojih članova na nemilost nesavjesnih, kriminalnih pojedinaца, koji svoje zvanje stavljaju u isključivu službu mamonu, bogatstvu — govoreći o »socijalnim« motivima, a na štetu tuđeg života i zdravlja. Materijalna i socijalna kriza ne rješava se ubijanjem »suvišnih« ljudi, nego njihovim uposlenjem, pravilnijom raspodjelom ljudskih dobara. Socijalna pitanja postoje i njih treba rješavati, ali abortusom ih rješavati znači socijalno pitanje neimućnih i gladnih rješavati ubijanjem bilo samih tih neimućnih ili njihove djece, a često obojega skupa.

Svakdašnji su primjeri da i oni sami koji u najmlađim godinama bilo radi čega ne žele imati djecu, te se zato služe navedenim sredstvima u kasnijim godinama često i te kako zažele djecu. Pitajte one, preko 30—40-ih godina, i muževe i žene, koje bi blago ovoga svijeta oni dali, da mogu imati djecu, da im se ispuni čežnja za djetetom. Niste li nikada čuli — gdje u uskom krugu prijatelja u intimnom razgovoru — jedamput muž, a drugi put žena, oboje bez djece, eventualno oboje još mladi, bolno konstatiraju: »I umrijet ćemo, a ne ćemo imati djece.«

Ako malo intimnije razgovarate s oženjenim ljudima, naročito ženama, ako malo dublje zadrete u ljudske želje, ako malo bolje prishušujete titrajima ljudskih srdaca, vidjet ćete, kako ima premnogo primjera u životu gdje roditelji, koji nemaju djece, vruće čežnu za djecom. U prvi momenat ljudi to često ne žele priznati, jer bi inače morali priznati svoje vlastiti grijeh, kad su bili mladi.

* Vidi o tome Stj. T. Poglajen D. I. Komunizam i obitelj u S.S.S.R. Život, 1938, br. 2, str. 99.

Dakle kad je većinom prekasno, onda mnogi oblijeću ne samo liječnike, nego traže pomoć na sve moguće načine, ali promjene koje su nastale na organizmu žene, većinom su nepopravljive. Da taj brak postane balast, bez većega smisla, vidamo i susrećemo prečesto. Od tuda nebrojene i organske i psihičke alteracije, bolesne promjene, mnogobrojne neuroze u životu modernog, civiliziranog čovječanstva.

Naravno, da je život bez djeteta komotniji. Ali zašto ti ljudi uopće žive, zašto se oni bore i muče u životu? Tek da zadovolje tjelesnim funkcijama, kratkotrajnim potrebama? Oni žive tek za potrebe tijela, koje će s njima zauvijek leći i ostati u zemlji, kao i ostala kruta materija — mrtva priroda.

Neki misle, da je u obitelji veći mir, kad nema djece. Međutim to je mir bez potomstva — mir smrti. I za muža, a naročito za ženu je dijete u obitelji prečesto alfa i omega velikog duševnog zadovoljstva, a često i ključ — bračne sreće. Dijete naime ne razdvaja roditelja, nego dijete napose veže i spaja roditelje. To vidite ne samo po nerazmjerno većem zadovoljstvu u brakovima sa djecom prema onima bez djece, nego i po tome da se brakovi sa djecom mnogo manje razvode. U premnogim je obiteljima tek kroz dijete došla sreća u obitelj.

Kadgod ćete čuti prigovor, da je rađanje, odnosno neradañje isključivo pravo roditelja ili da žena može nesmetano raspolagati sa sadržajem svoje utrobe. Lažna je teza da je rađanje ili nerađanje djece isključivo pravo roditelja. Ova je teza netočna, ne samo radi toga, jer svaki ljudski čin ima svoju etički dobru ili lošu stranu, te prema tome potpada pod etičke zakone, koji to nerađanje ne mogu dozvoliti, jer je rađanje prirodni, Božji, životni zakon, nego i radi toga, jer je rađanje nacionalna potreba. Bez brojnog potomstva nestaju brzo i najveći narodi. Isto tako žena ne može nesmetano raspolagati zametkom u utrobi, jer život novoga individua, nove ličnosti počinje samim momentom začeća. Ubijanje te nove ličnosti je uvijek ubijanje. A taj novi čovjek je začet, određen i posvećen za život ne samo toj ženi ili obitelji, nego i narodu i Bogu, pa prema tome ne mogu roditelji nesmetano, sami raspolagati tim životom.

Ljudi — naročito žene traže, još i druge razloge za strah od djeteta: »da dulje ostanu lijepe i mlade«.

Mi međutim znamo da tjelesno, živčano, psihički brojni porodi ne škode ženi ni izdaleka toliko, koliko abortusi, a da o neprirodnom seksualnom životu degeneriranog »modernog« čovjeka ni ne govorimo.

Ima dosta ljudi, naročito po gradovima, koji se jako oduševljavaju za suvremenu kulturu i civilizaciju te mnogo govore o potrebi, da se ta kultura i civilizacija ne samo sačuva daljnjim

pokoljenjima, nego još i dalje izgradi. I radi toga, tako oni mudruju, da bi mogli zadovoljiti svojoj vrućoj potrebi za »kulturom«, te tako ne bi bili smetani u čitanju knjiga, mnogih romana, u pohađanju kazališta, koncerata, izložbi, kina, kavana, cercle-a, otmenih plesova i dr. — nemaju djece. Ovi su ljudi tako zaslijepljeni vanjskim sjajem civilizacije, te ne opažaju svoje fraziranje, ne vide, da je suvremena kultura i civilizacija u i te kakovoj opasnosti, jer zaboravljaju, da bez dovoljno brojnog potomstva neće imati kome da predaju tu kulturu, koji će je predstavljati, braniti, dalje izgrađivati i dalje predati.

Kod pitanja o kulturnom nivou jednog naroda naročito je važno tako zvano pitanje kvalitete potomstva. (Vidi: Hrv. Smotra 1937, broj 2) Utvrđena je naime činjenica, da se mnoge, najvažnije duševne i tjelesne osobine ljudi prenose od roditelja na potomstvo. Prema tome je od velike važnosti, kako je brojno potomstvo u pojedinim slojevima kojega naroda. Jer zvanja sa najvišim i najboljim prihodima i skupine ljudi sa otprilike najboljim duševnim svojstvima imaju najmanji broj djece, dakle jer oni koji bi najbolje mogli i umjeli odgajati najveći broj djece, ti imaju baš najmanje djece, zato je to veliki i moralni i kulturni, nacionalni problem. Poprečno uzevši očevi obitelji sa akademskom naobrazbom te očevi obitelji svih slobodnih zvanja u Hrvatskoj imaju malobrojno potomstvo. Tako je na pr. 1935. godine svih 150 profesora sveučilišta u Zagrebu imalo 180 djece, t. j. na svaki brak otpada 1:2 djece. To ujedno znači, da se je broj ljudi, bračnih drugova u samo jednom pokoljenju smanjio od 300 na 180. (Tih 150 profesora, su bez docenata, suplenata etc., samo pravi profesori, u podmaklim godinama, koji više ne će imati djece, sa visokom činovničkom grupom, osiguranom egzistencijom i penzijom). Ili uzmite drugi primjer koji nije naročito izabran. U jednoj velikoj zdravstvenoj ustanovi, koje se svaki član, uzevši sve poprečno, nalazi u 5.3 činovničkoj grupi, sa penzijom te k tome još privatnom zaradom, imade svih 31 banovinskih činovnika u svemu 13 djece. To znači da se već u jednoj generaciji broj ljudi smanjuje od 62 na svega 13. Kakve to posljedice imade na narodni život lako je opažati, jer takovi en masse — primjeri djeluju na svoju okolinu kao kakova zaraza, te prodiru sve više i već i na sela.

★

Moderni seksualni moral, ono neprirodno shvaćanje spolnog nagona, kao da je on samo za uživanje, je jedan od najvećih neprijatelja zdrave obitelji, svake narodne budućnosti. — Komotnost, strah od žrtve, životno naziranje na svijet i život, t. j. sve ono što čini psihu »modernog« degeneriranog čovjeka civilizacije, — najjače djeluje u negativnom pravcu pri moralno-biološkom problemu život ili smrt naroda po braku bez djece.

U novije vrijeme postaje pitanje sterilizacije sve aktuelnije; naročito nakon proglašenja zakona od 13. VI. 1933., po kojem se u Njemačkoj od 1. I. 1934. provodi sterilizacija.

Sterilizacija je jedna od mjera i to najradikalnija negativnog pravca eugenike. O eugenici veli enciklika »Casti conubii«: ona hoće da pruža spasonosne savjete u pogledu rađanja zdravoga i jakoga podmlatka. To nastojanje enciklika označuje hvalevrijednim. O sterilizaciji pak, kao sredstvu za eugeničke ciljeve, dakle za poboljšanje potomstva — znanost još nije rekla svoju zadnju riječ, kao što još ni u samoj eugenici kao relativnoj mladoj znanosti još nije sve definitivno. Ali nepobitnih i korisnih činjenica eugenika već i danas sigurno poznaje, koje ne smijemo mimoći bez velike štete za narodni život. I s moralno-etičkog, a i sa čisto biološkog gledišta, mora se primjetiti, da se kod sterilizacije zahvaća direktno u samu kolijevku budućeg života, te time onemogućuje u konkretnom slučaju zauvijek svaki novi život i stoga je ona moralno, etički nedopuštena. U novije vrijeme i u samoj Njemačkoj vodeći eugeničari sve više uviđaju, da kraj negativnih mjera eugenike, gdje se sve negativno u životnom pogledu: različite duševne i druge nasljednje bolesti nastoje istisnuti iz narodnog organizma, da su kraj negativnih još važnije pozitivne mjere: unaprijedivati zdrave pozitivne tjelesne i duševne osobine jednoga naroda. Dakle danas se i u samoj Njemačkoj smatra da sterilizacija po svojoj eugeničkoj važnosti zaostaje iza t. zv. pozitivnih mjera eugenike.

Na kraju ne smijem mimoći ni mnogobrojne socijalne bolesti, koje su jako raširene: veliki broj zaraznih bolesti — šarlah i difterija, tuberkuloza, alkoholizam, mnoge duševne bolesti — spolne bolesti i dr. Predaleko bi me odvelo, da posebno istaknem važnost i značenje svake od tih bolesti za zdravlje i život naroda i njegovog potomstva. Po znamenitom higijeničaru Uhlenhuthu polovica svih brakova bez djece ili s jednim djetetom imaju svoj uzrok u gonoreji. Znameniti higijeničar Rūdin ističe, da je od 20.% neplodnih brakova uzrokovano dvije trećine gonorejom. te predlaže prisilno liječenje gonoreje, a eventualno po potrebi i interniranje oboljelih — u svrhu liječenja i onemogućivanja daljnjeg zaraženja. Sifilis i gonoreja su dvije raširene teške spolne bolesti, koje strašno smanjuju plodnost ljudi, a osim toga jako loše utiču i na potomstvo. Kad je tome tako, onda nas ne smije začuditi konstatacija, da je opasnost tih bolesti za zdravlje obitelji, za narodnu budućnost upravo golema.

*

Situacija u kojoj se nalazi hrvatski narod nije ružičasta. Mi znamo, da je hrvatski narod velikim dijelom potisnut iz svog historijskog etničkog područja, koje je nekad bez prekida sezalo do Drine-Dunava-Drave, i da je sadašnje područje u samom

svom centru — sjeverozapadna Bosna — Lika i Krbava skoro tik do Zagreba — opasno prorijeđeno. O bijeloj kugi u Slavoniji, u gradovima i dalje ne želim pobliže govoriti. Svi znademo, kako ćemo po mnogim gradovima i selima prečesto naći mnogo primjera, da je nekad i po četiri do pet pa i više kuća pripadalo obiteljima sa istim prezimenom. Ili — da je djed ili pradjed kojega se možda još i mi sjećamo imao po 30—40-ero i više djece i unučadi, a da svi ovi skupa nemaju možda ni jedno muško dijete s istim prezimenom. Otiđite na groblja u selima i gradovima, pa nađite djecu i unučad onih, koji su prije 100 ili više godina živjeli. Teško ćete ih naći.

To i mnogo toga ostaloga pokazuje, kako je pitanje braka — pitanje obitelji, pitanje potomstva — životno pitanje hrvatskoga naroda. Iskustvom je dokazano i iz svega izloženoga jasno slijedi, da je narod sa sistemom braka sa dvoje djece sigurno izgubljen. Njegova propast je samo pitanje vremena. A kako je jako već raširen sistem braka sa jednim ili dvoje djece u hrvatskom narodu — znademo svi i odviše dobro.

Dnevno susrećemo kako se u novinama, časopisima i tako zv. lijepoj literaturi rugaju bračnoj vjernosti, kako u pitanju mnogih poreza, školarine, u pitanju tramvajskih, željezničkih i drugih karata, u pitanju plaće radnika i namještenika, pa i tako zv. dodatka za djecu kod činovnika, pa gledom na previsoku stanzarinu, naročito u gradovima, kao i u mnogim drugim primjerima postaje jasno, da je sadašnje društvo tako uređeno, da očevi obitelji plaćaju najveći porez na djecu, kao na luksus, da država prema tome pomaže neoženjene, a financijalno kažnjava obitelji sa brojem djecom, kao da ta djeca, to potomstvo nije u prvom redu životno pitanje države i naroda.

Suvremena Njemačka i Italija su već prije više godina provele opsežne i uspješne mjere u tom pogledu, a u prošloj godini počela je i Francuska ići istim putem. U Jugoslaviji je o Božiću 1938., odnosno o Novoj godini 1939. učinjena prva malena promjena u tom pogledu sa Božićnicom činovnicima Sred. Ureda Za Osig. Radnika. O Božiću 1939. na prijedlog Sav. Hrv. Priv. Namještenika odobrilo je ravnateljstvo Bolesničke blagajne »Mercur« namještenicima, kojih beriva ne prelaze 3.000.— Din., sa ženom i djecom Božićnicu u visini jednomjesečnih beriva, oženjenima bez djece 75 % od jedno-mjesečnih beriva, a neoženjenim 50 % od jedno-mjesečnih beriva. To je u našim prilikama prvi veći primjer za pravilno socijalno i nacionalno shvaćanje važnosti obitelji. U koliko je bilo sličnih primjera, tako na pr. Božićnice sa dodatkom za djecu i ženu od 100 do 200 Din. ili još manje, bilo je to samo od simboličkog značenja, ali ipak od važnosti, naime kao putokaz kojim pravcem treba nastaviti.

Bilo je i po novinama i časopisima više članaka o toj stvari, ali je to uglavnom tek verbalizam, bez realnog značenja. Jer istovremeno dok se govori i piše te zahtijeva u ime etike, morala,

šocijalne i nacionalne svijesti radikalna stvarna promjena u tom pogledu, dotle vidimo da nije konkretno ništa većega sustavnoga poduzeto u tom pravcu. Postoji pače velika opasnost da stanoviti principi evanđelja, enciklika, socijalnih i nacionalnih pokreta budu sasvim profanirani po samim najočitijim predstavnicima tih institucija, time, što dovoljno ne respektiraju temelj svake ljudske zajednice: obitelj.

Kad bi se ozbiljnije, drugačije, u skladu sa prirodnim, Božjim, životnim zakonima shvaćalo cijelo to pitanje, onda bi mnoga i pedagoška, gospodarsko-financijska i higijensko-socijalna pitanja, kao i pitanja odgoja djeteta, naročito za vrijeme puberteta, pred ženidbu, u omladinskim društvima isto tako kao i na univerzi našla drugo rješenje. Pa i mnoga pravna pitanja u vezi s obitelji, otvorena propaganda za abortus, kako se kod nas tretira sa pravne strane pitanje abortusa, isto tako kao i pitanje prehrane, stana za obitelj, zaposlenosti djece, djevojaka i žena u različitim zvanjima, koja ne odgovaraju prirodi žene, isto tako kao i pitanje obiteljske a ne lične plaće za oca obitelji i mnoga druga kulturna, socijalna pa i politička pitanja našla bi sasvim drugačije rješenje, rješenje koje je u skladu sa prirodnim zakonima, koji nam nepobitno dokazuju, da je zdrava obitelj preduvjet srećne narodne budućnosti. Društvo i narod sa nezdravom obitelji i brakom ne može biti dugoga vijeka. Ili će suvremeno ljudsko društvo, pojedini narodi naći rješenje, koje će odgovarati životnim potrebama, da društveni poredak koristi, unapređuje ustanovu braka, obitelj ili tog društvenog poretka, tog naroda neće biti. Zdravi, prirodni brak je ne samo etička — nego i nacionalna dužnost.

Bog i priroda dali su ženi u materinstvu veliki dar — ali i odgovornost. Sudbina, budućnost svakoga naroda, pa tako i Hrvatskoga ne ovisi jedino o policiji, jedino o državnici, niti jedino o filozofima, nego konačno o dvoje mladih ljudi, koji tvore prirodni brak.

Dr. Ivan Schreckeis, kirurg